

За персонализираното обучение по счетоводни учебни дисциплини във висше училище

Гергана Николова*

Резюме: Въпросът за персонализираното обучение по счетоводни дисциплини във висше училище е представен в настоящото изложение по-скоро за да провокира интерес към темата, отколкото с категоричност да се формулират отговори. Целта на автора е да се направи опит да се очертае степента на възможност за провеждане на персонализирано спрямо масовото образование по счетоводни дисциплини и да се разкрият някои потенциални предимства при прилагането на този подход.

Ключови думи: персонализирано образование, висше училище, степен на възможност, потенциални предимства.

JEL: M41.

Въведение

Поставянето на темата за персонализиране на предоставяните услуги в съвременното глобално социално-икономическо общество, отличаващо се с висока степен на динамика на протичащите процеси, ангажира учени от различни предметни области. Персонализирането на услугите в условия на

високотехнологична конкурентна среда е обект на дискусии както в различни сфери на икономиката, в частност в маркетинга, във финансовите услуги, така и в здравеопазването, в предоставянето на туристическите услуги и много други сектори, ангажирани в създаването и реализирането на различни по вид и характер услуги. Така например персонализираната медицина насочва вниманието на лекуващия лекар, респ. екип от лекари, към индивидуалните особености на конкретния пациент, а не само към откритото при него заболяване. Всеки отделен човек има уникални генетични данни, които влияят върху възприемането на определени медикаменти при потенциална нужда от лечение. Изготвя се *фармакогенетична карта MYLOGY* (<https://euroespes.com>) на пациента, представляваща платформа за геномна медицина като био информационно интелигентно устройство за персонализирано лечение. В картата се съдържа информация за фармакогенетичния профил, метаболизма на конкретния човек спрямо лекарствените препарати, което определено е пример за персонализиране на услугите, в частност на медицината.

* Гергана Николова е доктор, доцент в Програмния съвет по Счетоводство и Финанси към Центъра по икономически и управленски науки на Бургаския свободен университет.

Фармакогенетиката се определя като дисциплина, която изучава наследствените вариации, които влияят на индивидуалния отговор на пациента към отделните медикаменти, което се прави с цел да се персонализира лекарственото лечение и да се избягват нежелани реакции при терапията (<https://europespes.com>). Лекуващият лекар, след като открие гадено заболяване при свой пациент, познавайки характеристиките на персонализираната медицина, преди да назначи съответна терапия, следва да направи конкретен анализ за това кои от възможните лекарствени препарати за лечение на заболяването биха били подходящи за пациента след отчитане на индивидуалните му фармакогенетични особености. Лечението и терапията, която ще се провежда, ще е ориентирана не само към установеното след медицински прегледи и анализи заболяване, здравния статус на лекувания, а и спрямо генетиката му, и на тази база се вземат предвид индивидуалните особености за въздействие на медикаментите върху конкретния пациент.

Проблемите, свързани с персонализирането на услугите в сферата на образованието, биха могли да се разгледат по-конкретно и в аспект на преподаваните специализирани учебни дисциплини по счетоводство, пред студенти, обучаващи се по специалности като: „Счетоводство“, „Счетоводство и контрол“, „Счетоводство и финанси“, „Счетоводство и одит“ и други, каквито се предлагат в българските висши училища, като в настоящото изложение ще се акцентира на база авторския опит в Бургаския свободен университет. Доколкото в чл. 6 от Закона за висшето образование (Закон за висшето образование, 2022) се дефинира

понятието „висше училище“, ще го използваме за целите на настоящото изложение. За краткост в изложението под израза „счетоводни учебни дисциплини“ ще се имат предвид специализирани учебни дисциплини, преподавани основно пред студенти в специалност „Счетоводство“ във висше училище.

Изучавайки персоналните особености (силните и слаби страни) на студентите в учебната група, бихме могли като техни преподаватели още в процеса на обучение да се опитаме да ги срещнем със спецификите на счетоводната професия, така че да постигнат най-доброто, на което са способни отделните личности.

1. Актуалност на темата

Актуалността на темата за персонализирано обучение по счетоводни учебни дисциплини на студенти, обучаващи се в специалност „Счетоводство“ във висше училище, произтича от редица обстоятелства, сред които бихме посочили:

Счетоводството разглеждаме като информационна и контролна система (подсистема) за непрекъснато, пълно и точно наблюдение, обхващане, документиране, обработване, преобразуване, съхраняване и предаване на отчетна икономическа информация в паричен израз, за нуждите на ръководството на предприятието и на всички заинтересовани от нея вътрешни и външни ползватели. Като научна дисциплина, обучението по Счетоводство има традиции в Република България и се преподава в търговските гимназии и във висшите училища у нас с профил икономика.

Професията счетоводител е една от най-старите и авторитетни професии в света предвид значимостта ѝ за

икономиката и за обществото. Свидетелство за това е, че през 1494 година е отпечатана книгата „Всичко за аритметиката, геометрията, пропорциите и отношенията“ с автор Лука Пачиоли, първата, в която се съдържа самостоятелен „Трактат за сметките и записванията“. През 1850 година в Букурещ е отпечатана първата българска книга по счетоводство – „Диплография или как се държат търговски книги“ с автори двама братя – Стоян и Христо Караминкови. Счетоводната професия е ключова в развитието на икономическите отношения. Известно е, че счетоводителите са били участници в развитието и утвърждаването на писмеността, търговията, парите и банковото дело.

Счетоводната професия стои в основата на всяка икономика и тя може да се упражнява както самостоятелно, така и в екип. Професията се характеризира с полагането на интелектуален труд, но в съвременните условия в голяма степен счетоводната практика е автоматизирана, дигитализирана, за което свидетелства прилагането на редица специализирани програмни продукти, използвани в реалната среда.

Счетоводната професия е значима за всяко едно общество. Работата на счетоводителя се отличава с това, че носи административни, наказателни и договорни отговорности при нейното упражняване. Счетоводителят е материално отговорно лице за поверените му ресурси в съответствие с приложимото счетоводно законодателство.

Професията „Счетоводител“ в широк контекст е изключително динамична и изисква учене през целия живот под формата на курсове, семинари и др.

Съгласно Националния план за заетостта за 2022 година (<http://www.government.bg/>): професията „Счетоводител“ ще продължи да бъде актуална и търсена (<https://www.ides.bg>).

Коректното наименование на професията по Националната класификация на професиите и длъжностите (<http://www.government.bg/>) е с код 24 Стопански и административни специалисти, по-конкретно за счетоводител кодът по НКПД е 24116004, клас – аналитични специалисти.

Счетоводното образование има традиции в Република България. Доколкото темата на настоящото изложение касае персонализираното обучение по счетоводни дисциплини, преподавани във висше училище, следва да отбележим, че висшето образование в Република България се регламентира със Закон за висшето образование и Наредби, приети от Министерския съвет. В този контекст персонализираното обучение по счетоводни дисциплини трябва да е в пълно съответствие с приложимото законодателство у нас, в т.ч. и основните наредби, които са свързани с регулирането на висшето образование и в частност на икономическото (Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени „Бакалавър“, „Магистър“ и „Специалист“; Наредба № 21/30.09.2004 год. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища изградена от Министерството на образованието и науката; Наредба за държавните изисквания за приемане на студенти във висшите училища на Република България; Наредба за държавните изисквания за признаване

на придобито висше образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища; Наредба за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България; Наредба за гържавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища; Наредба за гържавните изисквания за приемане на студенти във висшите училища на Република България; Наредба за гържавните изисквания към съдържанието на основните документи, издавани от висшите училища и вътрешни Наредби, издадени в съответните университети).

В Република България акредитираните висши училища съгласно справка, направена към 22 януари 2023 година в Националната агенция за оценяване и акредитация, са 54 (<https://www.neaa.government.bg>), в 20 от тях са получили програмна акредитация в професионално направление 3.8. Икономика и в частност за придобиване на образователно-квалификационна степен „Бакалавър“ и/или „Магистър“ по счетоводство. В един от двадесетте университета е акредитирана само бакалавърска програма по счетоводство, в четири от тях – само магистърска програма по счетоводство, а в 15 – бакалавърска и магистърска програми по

счетоводство. Наименованията на специалностите в различните университети се различават. Отчетено е съдържанието на думата счетоводство в наименованието на отделните бакалавърски и магистърски програми. Специалността „Счетоводство“ е една от най-търсените икономически специалности от студентите, поради това, че се отличава с добро възнаграждение при професионална реализация и предоставя възможности за кариерно развитие на практикуващите я. В „семејството“ на счетоводната професия се включват позициите, посочени във фигура 1.

Към 25 януари 2023 година по данни на Job tiger Bulgaria (<https://www.zarplatomer.bg/>) средната месечна работна заплата на специалист „Счетоводител“, варира от 988 лв. до 2189 лв., като само 10% от всички работещи в професията получават по-ниски от посочените минимални доходи. В класирането по работни заплати у нас професията заема 348-о място. Средната възраст на работещите професията е 37 години. Въпреки че професията „Счетоводител“ в широкия смисъл на понятието се упражнява, без да има поставени полови ограничения, по статистически данни 85% от работещите счетоводни специалисти са жени.

Фигура 1. Пирамида на „семејството“ на професията Счетоводител. (<https://www.ipsb.bg>)

Доколкото завършилите специалност „Счетоводство“ биха могли да се реализират на трудовия пазар на различни длъжности, по данни от същия източник трудовете им възнаграждения варират:

- анализатор на данни (1219 лв. – 3640 лв.)
- данъчен консултант (1019 лв. – 3038 лв.)
- консултант (1076 лв. – 3509 лв.)
- младши статистик (766 лв. – 2238 лв.)
- одитор (1246 лв. – 3201 лв.)
- служител ТРЗ (1004 лв. – 2451 лв.)
- специалист, събиране на вземания (950 лв. – 2466 лв.)
- старши счетоводител (1120 лв. – 3036 лв.)
- финансов контрол (1423 лв. – 3969 лв.)
- финансов сътрудник (988 лв. – 3079 лв.)

В последните няколко години са налице промени и в начина на преподаване от присъствена в дистанционна и понастоящем – в хибридна учебна среда. Вземайки предвид съвременните условия на обучение във висше училище, считаме, че следва да погледнем по-детайлно процеса и от страна на обучаемия, и в частност от позицията на по-голяма полезност за студентите.

Справка, направена в официалната интернет страница на Европейската комисия, професията „Счетоводител/данъчен консултант“ се посочва, че не е силно регулирана в Република България. (<https://eur-lex.europa.eu/eur-lex.europa.eu/>). Правни норми, свързани със счетоводната професия, се съдържат в текстовете на: Закона за счетоводството, в Закона за независимия финансов одит, Международния етичен кодекс на професионалните счетоводители. Важно е да се посочи, че към момента в Република България единствената нормативно регулирана професионална организация е Институтът на

дипломираните експерт счетоводители (ИДЕС) (<https://www.ides.bg>).

Друг фактор, подчертаващ актуалността на темата, е свързан с непрекъснато актуализиране на изискванията и очакванията на работодателите, които биха привлекли на работа студенти (в процеса на следването си и след дипломирането си), за да упражняват счетоводната професия. Ние като преподаватели, активно участващи в учебния процес, следва да наблюдаваме, анализираме и да запознаваме студентите си с актуалните изисквания на работодателите още докато се обучават в учебните зали. Едни от най-лесно осъществимите начини за това са: проучвания сред работодателите, в т.ч. и в официалните интернет страници на водещи сайтове за търсене и предлагане на работа; срещи с конкретни работодатели от града и региона, които са с най-голям потенциал за предлагане на работни места за студентите ни и пр.

Регулирането на счетоводната практика отдавна е надскочило националните граници на отделните държави и към момента се прилагат общоприети правни норми на ниво Европейски съюз (Директиви и Регламенти) и на международно ниво, каквито са Международните счетоводни стандарти за финансово отчитане (МСС/МСФО). Това обстоятелство прави възможно счетоводната професия да се упражнява в различни държави, разбира се, подчертаваме, с познаването на спецификите на правния режим в тях – търговско, счетоводно, трудово, данъчно и пр. законодателство.

Актуалността на темата за персонализираното образование се базира на особеностите на поколението, което

основно в момента се обучава в университетите. Това е поколението Z (<https://www.wikipedia.org>; <https://www.bia-bg.com/>), техните особености на учене, заедно с това и отчитането на промените в методите и в условията на преподаване във висше училище.

В специализираната литература се срещат различни схващания за това какво е персонализирано образование, но по-застъпено е то във възрастта от 0 до 18-годишна възраст. Пример за това е известният метод „Монтесори“. Още през далечната 1933 г. „в София е създадено Българско гружество „Монтесори“, секция на международното“ (<https://www.noviteroditeli.bg/obrazovanie-zaedno-povini/vsichki-vzrasti/kak-dneshnite-decatozhe-da-stanat-gospodarite-na-xxi-vek>). Методът позволява на децата да се развиват и израстват със свое собствено темпо, при това, постигайки най-доброто, на което са способни.

Докато добре познатото ни масово образование е насочено към относително големи групи от хора, то персонализираното следва да е ориентирано към по-малки учебни групи, в частност към отделния студент и по-скоро към индивидуалния му ритъм на живот и учене, към неговите потребности. Основен способ за реализиране на персонализирано образование е дигитализирането на учебния процес. По-надолу в изложението ще се опитаме да представим някои наши виждания за това доколко и как би било възможно да направим преподаването на учебни дисциплини в областта на счетоводството персонализирано спрямо провежданото понастоящем масово образование.

Темата за образованието по счетоводни дисциплини е поставяна за разглеждане и дискусия на кръгли маси, конференции във висшите икономически училища, където се обучават студенти по специалността „Счетоводство“. Категория „Счетоводна отчетност“ към Икономическия университет – Варна организира кръгла маса-дискусия „Обучението по счетоводство – нови концепции и приложни решения“ по научноизследователски проект № 4-2022 „Актуални аспекти при обучението на специалисти с висше счетоводно-икономическо образование“, проведена на 10.11.2022 г., в която се включиха и студенти. Международна конференция по повод 100-годишнината на категория „Счетоводство и анализ“ към Университета за национално и световно стопанство, на тема „Приносите на счетоводството в икономическата наука“, където първото тематично направление е 1. Възникване и развитие на счетоводната наука и образованието по счетоводство. Конференцията е проведена на 20 февруари 2020 година. В резултат са публикувани сборници с доклади, в които се открояват редица автори, работещи по темата за образованието по счетоводни дисциплини във висше училище, в различни нейни аспекти.

2. Мотиви за избор на темата

Въпреки че обучението по специализирани учебни дисциплини по счетоводство в голяма степен следва класно-урочната система, считаме, че преподаването във висше училище би следвало да дава относително по-свободни форми на обучение в съответствие с установените академични стандарти, което от своя страна

Образование

би позволило реализиране на персонализирано обучение.

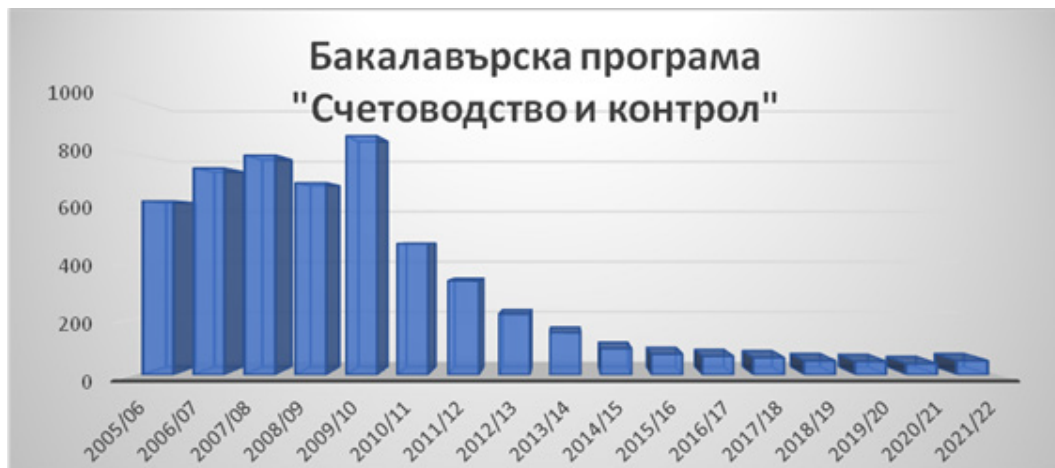
Изборът на темата за персонализирано обучение по счетоводни учебни дисциплини е провокиран и от осъзнатата необходимост на автора да срещне силните и слабите страни на студентите с изискванията на счетоводната професия в широк аспект. Според нас тези пресечни точки би било добре да се потърсят и върху тях да се работи още в процеса на обучение на студентите в академична среда. Разбира се, тук водещата роля е на преподавателя по счетоводни дисциплини, но следва да се отчита и мотивацията на съответните студенти, които

в процеса на обучение да опознаят и използват, да балансират, да компенсират още по-добре собствените си силни и слаби страни в аспект на установените изисквания на професията.

Още един значим мотив в подкрепа на избраната тема е, че Бургаският свободен университет е основан през 1991 година и една от първите специалности, създадени през 1996 година с решение на Академичния съвет на университета, по които и до днешната 2023 година се обучават студенти, е „Счетоводство и контрол“ в бакалавърска и магистърска степен. Персонализираното обучение по счетоводство е представено на база

Таблица 1. Обобщена таблица за брой действащи студенти по специалност „Счетоводство и контрол“ в бакалавърска и в магистърска програма, обучавани в БСУ за периода 2005/2006 – 2021/2022 учебни години (авторова)

Учебни години	Бакалавърска програма „СК“ (БП)	Магистърска програма „СК“ (МП)	Всички студенти в БСУ в БП	Всички студенти в БСУ в МП	Относителен дял на специалност „СК“ в БП %	Относителен дял на специалност „СК“ в МП %
2005/06	629	199	5 257	1 275	11,97	15,61
2006/07	748	26	6 180	819	12,10	3,18
2007/08	795	-	6 628	855	11,99	-
2008/09	695	195	6 421	1 447	10,82	13,48
2009/10	865	197	7 502	1 975	11,53	9,97
2010/11	475	180	4 187	1 558	11,34	11,55
2011/12	340	137	2 811	1 487	12,09	9,21
2012/13	220	98	1 754	1 576	12,54	6,22
2013/14	153	80	1 363	1 515	11,22	5,28
2014/15	95	86	1 156	1 421	8,22	6,05
2015/16	75	56	1 080	1 198	6,94	4,67
2016/17	67	47	1 058	1 027	6,33	4,58
2017/18	62	39	968	977	6,40	3,99
2018/19	51	45	962	903	5,30	4,98
2019/20	48	40	931	961	5,16	4,16
2020/21	40	24	996	1 081	4,02	2,22
2021/22	51	38	1 228	1 534	4,15	2,48
Общо:	5 409	1 487	50 482	21 609	x	x

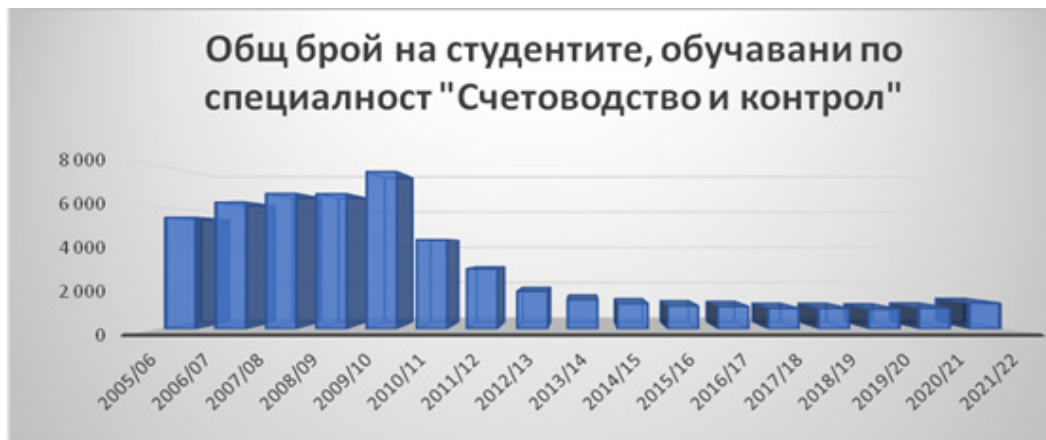
Фигура 2. Студенти от специалност „Счетоводство и контрол“, бакалавърска програма за периода 2005/2006 – 2021/2022 учебни години (авторова)

Фигура 3. Студенти от специалност „Счетоводство и контрол“, магистърска програма за периода 2005/2006 – 2021/2022 учебни години (авторова)

авторовия опит като преподавател по счетоводни дисциплини, първоначално като асистент и понастоящем като гоцент към Програмния съвет на Образователна програма по Счетоводство и финанси на БСУ, с повече от 20 години преподавателски стаж. Натрупаният опит провокира автора да представи част от своите виждания като преподавател във висше училище по счетоводни дисциплини

като: в бакалавърски програми – „Основи на счетоводството“, „Счетоводство на предприятието“, „Анализ на финансовите отчети“, „Специализиран курс по счетоводство“; в магистърски програми – „Национални счетоводни стандарти и Международни счетоводни стандарти“, „Счетоводна политика и финансови отчети“, „Практикум по счетоводство на предприятието“ и други.

Фигура 4. Студенти от специалност „Счетоводство и контрол“, бакалавърска и магистърска програма за периода 2005/2006 – 2021/2022 учебни години (авторова)

Справка, направена в официалната страница на Министерството на образованието за „Брой действащи студенти и докторанти по ОКС и специалност“, направена за БСУ за периода от 2005/6 до 2021/2022 учебни години, само за зимен семестър, с приложен филтър за специалност „Счетоводство и контрол“ (<https://web.mon.bg/>), показва следните данни (таблица 1, фигура 2, фигура 3, фигура 4).

Общият брой на студентите за периода от 2005/6 до 2021/2022 учебни години, завършили специалност „Счетоводство и контрол“ в БСУ, е както следва: в бакалавърската програма 5409 студенти, в магистърската програма 1487 студенти. Като относителен дял спрямо всички студенти за периода това представлява съответно 10,72% от всички бакалаври, които се обучават в университета и респ. 6,88% от всички магистри. При извършване на анализа са взети предвид всички студенти независимо от професионалното направление и специалността, по която се обучават. Целта е да се проследи абсолютният и относителният

им дял спрямо всички обучавани студенти в БСУ. От учебната 2005/06 до 2013/14 години, относителният дял на студентите, обучавани в специалност „Счетоводство и контрол“, е в границите 10,82% – 12,10% от всички обучавани в университета само в бакалавърските програми. След 2013/14 до 2021/22 учебни години се наблюдава спад както в абсолютния, така и в относителния дял на студентите, които се обучават в БСУ по специалност „Счетоводство и контрол“ в бакалавърските програми. Относителният им дял варира от 4,15% – 8,22% от всички студенти в бакалавърските програми.

По отношение на студентите в магистърската програма по „Счетоводство и контрол“ в БСУ за периода 2005/06 – 2011/12 учебни години относителният дял варира от 9,21% – 15,61%. За следващия период от 2011/12 до 2021/22 учебни години относителният дял на студентите в магистърските програми е в диапазона 2,22% – 6,22%. Подборът на данните за обучавани студенти е направен в контекста на разглеждания проблем за

персонализираното обучение по счетоводни дисциплини. Заедно с това би било добре да се разгледа справката за завършилите студенти, която към 25 януари 2023 година не е активна на посочения официален сайт на Министерството на образованието.

Темата за изследване на причините за намаления брой студенти, които се обучават по специалност „Счетоводство и контрол“ в Бургаския свободен университет за посочения период, представляват интерес за автора, но по-скоро като самостоятелно изследване поради значимостта им. Считаме, че сред основните причини за спада на приема по специалността „Счетоводство и контрол“ биха могли да се изследват например: намаленият брой ученици, които завършват средното си образование в Бургас и региона, откъдето е основният брой студенти, кандидатствали и обучаващи се в БСУ; възможностите за обучение и работа, докато са студенти, които се предлагат в чуждестранни университети, което е особено предпочитано от ученици, завършващи езикови гимназии в града и региона; влошените социално-икономически условия в страната и в региона; пандемията от Covid-19, която се отрази на живота през последните години и пр.

Разбира се, факторите за намаления брой на студенти, обучаващи се по специалност „Счетоводство“, са много, но една част от тях са свързани с това, че професията е отговорна, изисква продължаващо обучение и студентите срещат трудности при подготовката си. Считаме, че прилагането на индивидуален подход в етапа на образование във висше училище би могло да повлияе положително върху преодоляването на

съществуващите бариери, които възникват от страна на студентите, срещащи трудности при усвояване на учебния материал посредством приспособяване на обучението към индивидуалните потребности на студента, но в рамките на работата с учебната група.

3. Персонализирано обучение

С оглед изясняване на същността на персонализираното обучение потърсихме значението на думата *persona* в речника на чуждите думи, където първото значение е *лице, личност* (https://archive.org/details/20210410_20210410_0726/page/3/mode/2up). В тълковния речник срещу думата *persona* също като първо значение е посочена думата *личност* (<https://rechnik.chitanka.info/>). Произходът на думата *persona* е от латински и в превод означава *личност*. Персонално или персонализирано обучение свързваме с обучение, което е съобразено с личностните особености на всеки един участник (*обучаващ и обучаван*) в процеса на обучението (Стефанов, 2022).

Позовавайки се на тълковен речник на българските думи, *образование* с първо значение е – *придобиване на научни знания* и с второ значение – *сбор от научни знания, получени чрез системно обучение в определена област* (<https://ibl.bas.bg/rbe/>). Думата *обучение* пак там е определена като *системно преподаване на знания и умения в някаква област* (<https://ibl.bas.bg/rbe/>). В този смисъл, доколкото всеки студент има свои характерни индивидуални особености, то следва да възприемаме персонализираното обучение като индивидуално обучение, съобразено с личностните особености на обучавания, като се отчитат и качествата

(професионални и личностни) на обучаващия.

У нас темата за обучението основно се разглежда от специалисти по дидактика. В специализираната литература темата за персонализираното обучение в университетска среда е доста оскъдна. Сред авторите, изследващи процеса на обучение в училище, са проф. Петър Петров и проф. Марин Андреев. Ще си позволим да представим в синтезиран вид тяхната гледна точка за персонализираното образование, доколкото то е най-близко до това в университетска среда, както е контекстът на настоящото изложение.

В исторически план „Най-ранната система за организация на обучението е индивидуалната. Предпоставките за нейното възникване могат да се търсят още в първобитното общество при стихийното предаване на елементарния жизнен опит от възрастните на погростащите чрез подражанието в процеса на трудовата дейност. Разбира се, в първобитното общество все още не съществува истинско обучение в съвременния смисъл на това понятие“ (Петров, 2001, с. 72). „Учебни занятия с малки групи ученици се появяват още в училищата в Древна Гърция и в Древен Рим. Те обаче намират широко разпространение в народните градски училища в Западна Европа едва през 15-16-и век. В продължение на твърде дълъг период от време господства индивидуалната организация на обучение, която възниква едновременно с появата на първите училища в робовладелското и ранното феодално общество, макар че е почти невъзможно да се посочи точната дата на нейното раждане“ (Петров, 2001, с. 75).

В книгата на проф. П. Петров се посочва, че учените разглеждат и определят принципа на индивидуалния подход на обучение с различни наименования: „принципи за индивидуализация на обучението“ – С. Баранов; „принципи за индивидуален подход в условията на колективна работа с групата“ – А. Кондратюк; „принцип за колективен характер на обучението и отчитане на индивидуалните особености на учениците“ – М. Данилов, Н. Савин (Петров, 2001, с. 248).

„Същността на принципа за индивидуален подход се състои в изучаване и съобразяване с индивидуалните особености на всеки ученик в учебния процес с цел максимално развитие на положителните и преодоляване на отрицателните индивидуални особености...“ (Петров, 2001, с. 249). Следва да се обърне изрично внимание, че „Индивидуалните особености могат да влияят както положително, така и отрицателно върху учебната дейност, а също така да бъдат и неутрални“ (Петров, 2001, с. 249). „Индивидуалният подход в обучението изисква учителят постоянно да изучава специфичните особености на учениците“ (Петров, 2001, с. 250).

Би било коректно да се подчертае, че „Макар че са тясно свързани, трябва да се разграничава *индивидуалното* обучение от *индивидуализацията* на обучението. При първото учениците усвояват едно и също учебно съдържание в едно и също време. При второто всеки ученик работи с индивидуален темп, решава различно трудни задачи по различни пътища, което е по същество диференциация“ (Андреев, 1996, с. 335).

За да се опита да изведем същността на понятието „персонализирано

обучение“, се позоваваме и на един от най-лесно достъпните онлайн източници (<https://www.wikipedia.org>), където откриваме следното становище:

„Използването на термина „персонализирано обучение“ датира поне от началото на 60-те години на миналия век, но няма широко разпространено съгласие относно дефиницията и компонентите на личната учебна среда. Дори ентусиастите на концепцията признават, че личното учене е развиващ се термин и няма широко приета дефиниция“.

През 2005 г. Дан Бъкли дефинира два края на спектъра на персонализираното обучение: „персонализация за учащия“, в която учителят приспособява ученето, и „персонализация от учащия“, при която обучаемият развива умения за приспособяване на собственото си обучение.

Националният план за образователни технологии на САЩ за 2017 г. определя персонализираното обучение по следния начин:

„Персонализираното обучение се отнася до инструкцията, при която темпото на учене и подходът на обучение са оптимизирани за нуждите на всеки обучаем. Целите на обучението, подходите за обучение и учебното съдържание могат да варират в зависимост от нуждите на обучаемите. В допълнение – учебните дейности са смислени и подходящи за учащите, водени от техните интереси и често самоинициирани. Обикновено технологията се използва, за да се улесни персонализираната учебна среда“.

В обобщение и в контекста на темата ще отбележим, че персонализираното обучение по счетоводни учебни дисциплини във висше училище, разглеждаме с акцент върху търсенето на пресечни точки, от

една страна, от индивидуалните особености на студента (силни и слаби страни) и от друга – от подхода на преподавателя, доколкото процесът на персонализирано обучение е двустранен, и от трета, от нормативно регулираните професионални изисквания, наложени в счетоводната професия в широк аспект, което обучение се осъществява в група и при присъствени и дигитални условия на преподаване, характерни за съвременното общество, с отчитане на характеристиките на съответното поколение.

4. Очертаване на някои предизвикателства пред съвременното обучение по счетоводни учебни дисциплини във висше училище

Динамично променящата се глобална – икономическа (в т.ч. и трудова), нормативна, политическа, здравна, образователна, и пр., среда поставя редица предизвикателства и към съвременното образование, по-скоро към съдържанието и подходите на преподаване, в частност – на счетоводните дисциплини. В обхвата на счетоводните дисциплини условно ще обобщим такива, свързани със счетоводството, контрола, анализа на стопанската дейност, а така също и с одита. Наименованията на отделните дисциплини в различните университети в Република България могат да бъдат с различни нюанси, доколкото висшите учебни заведения имат необходимата автономност при определянето им. Например, Основи на счетоводството, Въведение в счетоводството, Обща теория на счетоводството, Счетоводство на предприятия, Финансово счетоводство, Управленско счетоводство, Одит, Контрол и

анализ на стопанската дейност, Анализ на финансовите отчети, Счетоводна политика и финансови отчети, НСС и МСС/МСФО и пр.

В систематизиран вид и без претенции за изчерпателност условно можем да очертаем някои от предизвикателствата на съвременното преподаване по счетоводни дисциплини във висше училище, като се опитаме да ги представим в следните няколко основни групи:

Предизвикателства, свързани с приложимото счетоводно законодателство:

- *Непрекъснатата промяна в приложимото счетоводно законодателство.* Свидетели сме на голям брой, към момента 16, промени в сега действащия Закон за счетоводството, който е в сила от началото на 2016 година и е основен нормативен документ, регламентиращ счетоводството у нас. Разбира се, следва да се посочат и измененията и допълненията в приложимите НСС и МСС/МСФО и тълкуванията към тях, Европейските директиви и регламенти. Логично е да се допълнят и други нормативни документи като данъчни закони, кодекси, и пр., които имат отношение към организацията на счетоводството в отделното предприятие.
- *Измененията и допълненията в правния режим на счетоводната отчетност, в частност на одиторската професия,* са съпътствани с разширяване на предмета и на задачите на одита, а от тук и на изискванията към образованието по счетоводни и свързаните с тях учебни дисциплини, в т.ч. и по одит.

- *Налице са някои дефицити в правния режим и в действието на доста стари нормативни документи, които не отразяват в достатъчно адекватна степен съвременните стопански условия (Костова, 2022).*

Предизвикателства, свързани с обучението по счетоводни учебни дисциплини, преподавани във висше училище:

- *Характеристиките на поколението Z,* което към момента основно е в учебните аудитории на висшите училища. Времевите граници на поколението са за родените от 1996 до 2012 година. По-конкретно, лицата, които са родени в периода 1996-2005 година, биха могли да са студенти понастоящем предвид възрастта им. Отношението на поведенческите особености е свързано със съобразяване на начина на поднасяне на учебния материал. По емпирични данни е установено, че поколението Z се учи по следния начин: 51% чрез правене, 38% чрез виждане и 11% чрез слушане (Георгиева, 2022). Пример за това е и тенденцията учебните пособия – учебници, сборници, помагала, ръководства и пр., да бъдат предоставяни вече не на хартиен носител, а изцяло в електронен вид.
- *Особеност на съвременното университетско образование с оглед по-успешното реализиране на студентите в областта на счетоводството, контрола, анализа и одита е търсене на пресечни точки по оста в образованието между университет (преподаватели и студенти) – държава – професионални организации – работодатели“ (Атанасова, 2022).*

- Очертава се ясно *загълбочен дефицит на кадри по счетоводство, контрол, анализ и одит* (<https://web.mon.bg/>). Данните са не само в национален, а и в глобален мащаб. Сред факторите, оказващи влияние в отлива на студенти, обучавани по специалност „Счетоводство“, и в частност при избора на професия в областта на счетоводството, контрола и анализа на стопанската дейност, на одита, са: високата отговорност на специалиста, непрекъснатата нужда от професионално усъвършенстване, диспропорции в заплащането на специализирания труд.
- *Характерно за съвременното образование в специалностите по счетоводство е тяхната масовост.* Студентите понастоящем се обучават в относително големи групи, или от една страна, отчитаме отлив на студенти, които да се обучават, а от друга, е налице масовост на образованието по специалността „Счетоводство“.
- С особена важност при разглеждане на спецификите при обучението на студенти в специалност „Счетоводство“ се поставя въпросът за *професионалната етика*. Един добре подготвен студент по специалност „Счетоводство“ би могъл да бъде както много полезен за развитието на предприятието, в което работи, но и в не по-малка степен опасен, ако има личностни дефицити, в частност в професионалната етика. В учебните програми не на всички висши учебни заведения, обучаващи студенти по счетоводство, е включена дисциплина за професионалната етика в

- Счетоводството, която считаме, че би било добре да се изучава предвид отговорностите на специалистите в направленията: счетоводство, контрол, анализ, одит.
- Една немалка част от завършващите средното си образование ученици *продължават висшето си образование в други държави*. Разбира се, мотивите за един такъв избор са различни, но в т.ч. са възможностите за работа, които студентите реално имат в чуждите университети, докато се обучават.
 - *Съществуването на редица висши училища.* У нас двадесет висши училища са акредитирани да обучават в специалност „Счетоводство“ в бакалавърска и/или в магистърска степен. Това е реална предпоставка за създаване на конкурентна среда между университетите и от тук стремеж към повишаване на качеството при подготовката на студентите, които се обучават в тях. В резултат на това следва едно непрекъснато търсене на възможности за адаптиране на преподавания учебен материал по счетоводни дисциплини спрямо променените повишени изисквания (Башева, 2022).
 - С оглед по-бързото и успешно адаптиране на студентите, завършили специалност „Счетоводство“, в практиката, е *възможността и необходимостта да се включват все повече емпирични казуси в учебния процес*. За да бъдем адекватни на реалните процеси в практиката, тук е мястото на работодателите, най-малкото за предоставяне на счетоводни казуси за учебни цели, също така за приемане на студенти по различни стажантски

Образование

програми и съвместни участия в различни проекти.

- *При преподаване на счетоводните дисциплини във висше училище е налице засилване на интердисциплинарния подход.* Правят се връзки с учебни дисциплини като: „Трудово и осигурително право“, „Информационни технологии“, „Планиране и прогнозиране“, „Основи на управлението“ и др.
- *Съвременните студенти изискват от нас съвременни методи на преподаване и на комуникация.* Общуването със студента, освен в учебната зала, е пренесено в по-голяма или в по-малка степен във виртуалната среда. Ежедневно в комуникациите си използваме възможностите на електронните платформи Teams, Moodle, по e-mail.
- *В Република България съществуват добри традиции в образованието по счетоводство* (Атанасова, 2022). През 1884 година за първи път учебната дисциплина „Счетоводство“ се преподава в Търговската гимназия в град Свищов – най-старото търговско училище в Република България, където се поставят основите и се създават първите професионални счетоводители у нас.

Преизвикателства, свързани със счетоводната практика:

- *Усложняване на счетоводната практика.* В подкрепа на тази промяна бихме посочили например: Въвеждането на нови обекти на счетоводно отчитане като активи по договори с клиенти; сложността на процесите, подлежащи на счетоводно отчитане и представянето им в Годишния финансов отчет на предприятието; необходимост от създаване на интегрирана отчетност, включваща финансова и нефинансова информация; затруднения при прилагане на счетоводните оценки (Костова, 2022); трудности при формулиране на професионални преценки (Филипова, 2022), предположения и мотивирани предложения по възникнали професионални казуси (Генов, 2022) и др.
- *Повишена отговорност към счетоводните специалисти.* На счетоводителите се възлагат много повече задачи от това да организират и водят текущото счетоводно отчитане и да изготвят Годишния финансов отчет на предприятието. От счетоводните специалисти се очакват професионални преценки, работа в екип с широк кръг от специалисти: маркетингози, финансисти, IT специалисти, експерти по планиране, оценяване, юристи и др.
- *Потребността от умения за работа в екип на счетоводните специалисти,* доколкото обобщената информация за дейността на предприятията, представена в Годишния финансов отчет, е интегрирана финансова и нефинансова информация.
- *Потребността от добри комуникативни умения,* доколкото специалистите в областта на счетоводството, контрола, анализа и одита работят с клиенти, общуват с представители на различни институции при изпълняване на служебните си ангажименти като: банкови, данъчни и др.
- *Изисквания за продължаващо професионално обучение,* предвид данните за непрекъснатото развитие на професията на счетоводителя, анализатора, контролора и на одитора. Необходимостта е свързана с

динамиката в приложимите правни норми и добри практики в областта на счетоводството, контрола, анализа и одита.

- *Професионалните изисквания към специалистите по счетоводство, контрол, анализ на стопанската дейност и одит са насочени към комплекс от личностни и професионални качества (Атанасова, 2022). Важно е специалистът от това направление да е не само добър професионалист, а и да притежава и развива редица личностни качества, сред които: работа в екип, работа в дигитална среда, комплексно мислене, аналитичност, отговорност, професионална етика и гр.*
- *От специалистите, работещи в областта на счетоводството, контрола, анализа и одита на дейността на предприятието, се изисква един наистина широк поглед, възможности за оценка, преценка на дадена ситуация, прогнозност, аналитичност, познаване и адекватно прилагане на счетоводно, данъчно, търговско, трудово законодателство и гр.*
- *Счетоводната практика се отличава с доста динамично развитие, при което някак практиката изпреварва счетоводната теория. Това изисква от преподавателите да следят и разчитат правилно тенденциите в развитието на счетоводната теория и практика, приложимото законодателство. Динамично променящата се нормативна среда в областта на счетоводството изисква непрекъснато тестване, адаптиране на учебните програми, на учебното съдържание спрямо променените закони, наредби, стандарти, правилници, директиви,*

регламенти, тълкувания и гр., но и спрямо добрите практики. Създават се и се преподават нови учебни дисциплини (Костова, 2022).

Прегизвикателства, произтичащи от съвременното обществено-икономическо развитие

Дигитализация на всички обществено-икономически процеси. Едва ли има необходимост от потвърждаване на обстоятелството за дигитализиране на всички сфери на съвременния обществено-икономически живот, в т.ч. и в образованието, в контекста на поставената проблематика в настоящото изложение. Този процес изключително бе ускорен след глобалната здравна епидемия от м. март 2020 година, когато формата на обучение от присъствена премина изцяло в дистанционна. Понастоящем е възстановена присъствената форма на обучение, но на разположение на студентите са и всички онлайн ресурси, което по същество представлява един хибриден модел на образование.

Социално-икономическите трудности, които съпътстват нашето съвремие, водят до това, че немалка част от студентите, докато се обучават във висше училище работят, за да се издържат. Това се наблюдава сред студентите, обучаващи се в бакалавърските програми, но още по-силно изразено е и сред студенти от магистърските програми. Едни работещи студенти биха имали по-малко реални възможности за присъствена форма на обучение, и по-ограничено време за учене.

В процеса на обучение на студентите по специалността „Счетоводство“ във висшите училища са от значение

професионалните и личностните компетенции и възможности на преподавателя да работи в хибридна среда – в реална и във виртуална среда, за да е оптимално полезен на студентите си. Успоредно с това трябва да се отчитат и когнитивните и личностните особености на студентите, обучаващи се по специалност „Счетоводство“, както и тяхната мотивация за учене и работа по специалността.

Използвайки като отправна точка описаните дотук в изложението особености при обучението по счетоводство във висше училище, ще изразим становище по поставения въпрос – **доколко е възможно осъществяването на персонализирано образование по счетоводни учебни дисциплини и евентуално какви са потенциалните му преимущества.**

Търсейки отговор на формулирания въпрос, считаме, че не може да се намери еднозначен, категоричен и неоспорим отговор за всички висши училища у нас, които обучават студенти по специалност „Счетоводство“. Основната причина е, че висшите учебни заведения имат необходимата автономност при създаване и утвърждаване на учебните си планове и учебни програми в различните специалности, в т.ч. и в специалността „Счетоводство“. Отделно от това професионалните и личностните качества на всеки преподавател в професионалното направление също влияят върху качеството на образователния процес.

Изхождайки от разбирането за персонализирано обучение във висше училище, считаме, че обучението по специалност „Счетоводство“ следва да започва със *запознаване с професиограмата за професия „Счетоводител“* (<https://www.ipsb.bg>) и

с попълване на *специфичен тест за професионално ориентиране*. Резултатите от теста ще помогнат на студентите да се ориентират доколко избраната от тях специалност е подходяща лично за тях. Известно е, че личностните характеристики на всеки човек се отразяват върху упражняваната професия. Отделно – доколко студентите, завършващи счетоводство, биха могли да се реализират основно в областта на счетоводството, контрола, анализа или одита, следва да се подпомогнат с подходящи въпроси и в тези детайли. Считаме също така, че това би подкрепило в положителна посока професионалното развитие на всеки студент, който се обучава по професионалното направление „Счетоводство“. В литературата (Далио, 2018) са описани редица добри практики, че още при назначаването на работа на служители в областта на счетоводството и финансите се правят т.нар. „бейзболни картички“, в които се описват личностни характеристики на служителя и на тази база се определя подходящото точно за него работно място. Доколко конкретното работно място би съответствало на интересите и очакванията на студентите, могат **персонално** да получат отговор още в началото на обучението им по специалност „Счетоводство“. Освен това в повечето висши училища се предоставят възможности за промяна на избраната специалност и на формата на обучение, което би позволило на студента да промени първоначалното си желание. Промяната в специалността и във формата на обучение (редовна, задочна, дистанционна), по която се обучава студентът, следва да е възможна, като от специалност „Счетоводство“

обучаваният може да се насочи към друга специалност от същото професионално направление, а така също и от друго професионално направление да се запише в специалност „Счетоводство“.

В процеса на преподаване на счетоводни дисциплини във висше училище считаме, че *споделянето на добрия пример* чрез организиране на срещи с успешно реализирани специалисти и експерти от предметната област би могло да мотивира допълнително студентите. Такива срещи могат да се организират с различни специалисти от областта на счетоводството, контрола и анализа, на одита, което, отнесено към отделния студент, е свързано с потенциална възможност за създаване и развитие на продължаващи **персонални** контакти, очаквана бъдеща професионална реализация, мотивиране за повече знания и по-високи оценки в процеса на обучението.

Добрите практики в образователния процес са съпътствани с *модерни дигитални системи*. Вместо добре познатите ни студентски книжки студентите при постъпването си в университета могат да получават **персонална** студентска електронна карта. В нея се записва в пълен обем информацията за конкретния студент, независимо в кой университет се обучава – дали през целия период на обучение е учил в едно висше училище, или е започнал в едно, а е продължил в друго. По този начин разчитането на данните за обучавания, при наличие на единна електронна система във висшите училища, би позволило използването ѝ в случаи, когато студентът по определени причини се е преместил да живее и учи в друго населено място.

При обучението по счетоводни дисциплини, отчитайки сложността на материята, би могло да се потърси *обратна връзка от студентите*, завършващи курса по дадена учебна дисциплина, с подходящи анкетни форми. Целта е да се открият силните и слабите страни в процеса на обучение и насочване на усилията на преподавателя за преодоляването им. По този начин имаме **персонален** подход към всеки един студент, търсейки неговото мнение за процеса на обучение по счетоводните дисциплини.

Новото *поколение Z* очаква нови подходи от преподаването, в т.ч. и по счетоводните дисциплини. Преподаването от присъствена форма премина в дистанционна поради здравната епидемия, но настоящето ни показва, че към момента формата е по-скоро хибридна. Това означава, че освен присъствените си занятия, преподавателите организират онлайн комуникация със студентите си ежедневно. Това също е свързано с **персонален** подход към всеки възникнал въпрос на отделния студент в курса.

Преподавателите по счетоводни учебни дисциплини следва да запознават студентите си и с *професионално-етичните норми в Счетоводството*, които всеки един обучаван следва да познава и развива в себе си още докато е в университета, за да се изгради като добър професионалист. **Персоналният** подход е насочен към формирането в процеса на обучение на всеки специалист в областта на счетоводството, анализа, контрола и одита на висока степен на професионална отговорност. Как ще се организира преподаването на темите по „професионалната етика в счетоводството“ е въпрос на възможност за отделянето ѝ

като самостоятелна учебна дисциплина или включването ѝ като отделна тема в съществуващ към момента курс.

За да постигат бърза и успешна адаптация и реализация в практиката, за студентите, които се обучават в специалност „Счетоводство“, следва да бъдат известни *изискванията на потенциалните работодатели*. За целта считаме, че на определени периоди от време преподавателите следва да правят емпирични проучвания и да запознават студентите си с конкретните критерии за заемане на съответната работна позиция. Тези изисквания са повече от 20 (Атанасова, 2022). **Персоналният** подход тук ще се прояви, като се подпомогне всеки студент в областите, в които има по-слаби страни, още на етап образование.

Към индивидуалния подход за обучение на студентите по счетоводство, контрол, анализ и одит отнасяме *и запознаването им със съществуващите нормативни изисквания към отделни професионални реализации*. Така например с изискванията към съставителите на Годишни финансови отчети по смисъла на приложимия Закон за счетоводството (чл. 17 и 18 и свързаните с тях текстове), нормативно установените изисквания за правото да се упражнява одиторската професия (Закон за независим финансов одит; <https://www.ides.bg>) и др. В аспект на **персоналния** подход бихме подкрепили студентите – още докато са в учебната зала, къде да насочат усилията си, ако например се ориентират към така престижната към момента одиторска професия или към работа в данъчната администрация.

В продължение предлагаме създаване на реални *възможности за задълбочаване*

*на знанията на студента в интересни за него предметни области като одит, контрол, данъчно облагане, професионална етика, и анализ под формата на факултативни учебни дисциплини, т.е. да са **персонално** избираеми*. Индивидуалният подход се изразява в предоставяне на избор на студента къде да задълбочи знанията си още в процеса на обучението си по онези учебни дисциплини, които в най-пълна степен биха съответствали на изборния от него професионален профил.

С въвеждането на дистанционната форма на обучение се дава възможност за *записване и изпитване на студенти от магистърски програми в дистанционна форма на обучение по различно време*. Опитът в Бургаския свободен университет показва, че това се оцени положително от студентите в магистърските програми, тъй като те можеха да съобразят **персоналния** си учебен процес с индивидуалния си ритъм на живот. Студентите се явяваха на изпит, когато се подготвят по съответната дисциплина за семестъра, без да се съобразяват със стандартната изпитна сесия.

Персоналните консултации на преподавателя със студента (като индивидуална форма) също съдействат за положителни резултати. Тук се отчитат две основни насоки на по-засилена индивидуална работа. Първата е свързана със студенти, изпитващи затруднения при усвояване на учебния материал, при което ролята на преподавателя е в индивидуалния подход да очертае трудностите, които среща студентът в образователния процес, и да го подпомогне с литература, казуси, консултации. Второто направление е по отношение на студенти, при които се наблюдава по-засилен

интерес към учебния материал, където ролята на преподавателя се променя по-скоро в посока да бъде ментор на студента.

Една от възможностите за реализиране на *реални срещи с преподаватели в съответното професионално направление* са провежданите в Бургаския свободен университет мероприятия по кандигат-студентските кампании като: ден на отворените врати; ученическо състезание, в което са включени казуси от различни икономически дисциплини, в т.ч. и по счетоводство. По този начин още когато кандигат-студентите избират направлението и специалността, по която ще се обучават във висшето училище, имат **персонална** възможност да се срещнат с преподавателите от съответната предметна област.

Определено считаме, че персонализираното обучение на студенти по специалност „Счетоводство“ следва да се развива в посока на предоставяне на *реални възможности за продължаващо обучение*. То е насочено основно към работещи студенти, които биха искали да наградят знания в съответна предметна област. В Бургаския свободен университет такива възможности се предоставят, те се актуализират периодично (<https://www.bfu.bg/>). **Персоналният** подход се реализира в това, че всеки потенциален студент би избрал съответната магистърска програма или допълнителна професионална квалификация според неговите лични потребности.

Един много важен аспект за реализиране на персонализираното обучение е *достъпът до възможно повече и по-богати бази данни от информация в съответната предметна област и в частност в*

Счетоводството. Обикновено това е в компетенциите на университетските библиотеки. Всеки студент, който се обучава по счетоводни дисциплини, би могъл **персонално** според интересите си да черпи знания от бази данни: специализирана литература, нормативни източници, емпирични данни.

Във възможностите на преподавателя по счетоводни дисциплини, преподавателя във висше училище, е да *подпомогне всеки отделен студент да се научи да работи в екип*, като разпределя задания за работа между няколко студенти. Добра практика би била и възможността за работа на студенти от едно или различни професионални направления по задание с комплексен характер. Също така задания могат да се възлагат екипно и на студенти от една и съща специалност, които са в различни курсове от обучението си. При възможност студентите могат да са част от екипа по научноизследователски проекти в университета. Това също е в подкрепа на **персоналното** професионално и личностно развитие на студента, който при своята реализация ще трябва да работи в екип от колеги, а също и с клиенти. Преките ни наблюдения по време на лекционните занятия показват, че студентите от загочна форма на обучение търсят свои колеги от редовна форма на обучение за „неформални консултации“ през периода на очните занятия, както и по време на онлайн консултациите, които се провеждат през семестъра със студентите в дистанционна форма на обучение.

Преподавателят може да бъде ментор за студента освен в учебните зали и по време на индивидуално *провеждани стажове*. Специализиращата 45-дневна

практика е заложена в учебния план на специалността „Счетоводство и контрол“ в Бургаския свободен университет. Заедно с това университетът е партньор по Европейската програма за студентски практики (Проект BG05M2OP001-2-013-0001 на МОН „Студентски практики-Фаза-2“, финансирана от ОП НОИР), която дава възможност на всеки студент, отговарящ на поставените в нея критерии, да може да избере свой преподавател за ментор и предприятие, където да проведе стаж по специалността. Това изключително е насочено към отделния студент, който в реална среда още веднъж може да прецени и избере по-конкретно професионално направление за своята реализация и да се обогати според **персоналните** си интереси в областта на: счетоводството, одита, контрола и анализа.

Съществуващите възможности за обучение на студенти от специалност „Счетоводство“ на *индивидуален учебен план* е може би най-яркият израз на **персонално** ориентиран подход, отчитащ възможностите за учене на отделния студент. Една част от студентите, които се обучават в Бургаския свободен университет, по различни причини се местят да живеят и работят в чужбина, но искат да завършат образованието си тук. Даването на възможност за индивидуален подход на обучение за тях е от решаващо значение, за да могат да придобият бакалавърска или магистърска степен в БСУ, в т.ч. и по специалност „Счетоводство и контрол“.

Възможностите за осъществяване на индивидуална форма на обучение по счетоводни дисциплини би могла да се реализира, когато *студентските групи са с*

по-малко на брой студенти и преподавателят може да подходи **персонално** към всеки един от тях. *Включването на казуси от практиката* в часовете по счетоводни дисциплини може да даде **персонално** предимство на всеки обучаван студент, доколкото още в университета се среща с реалността.

Прилагането на *интердисциплинарен подход* в обучението по счетоводни дисциплини е свързано освен с други икономически дисциплини, така и с учебни дисциплини за придобиване на дигитални и чуждоезикови знания и умения и др. Например по учебната дисциплина „Анализ на финансовите отчети“ на студентите се поставя задание да извършат определен анализ на база реални данни от Годишни финансови отчети за три последователни години на избрано от тях предприятие (местно или чуждестранно), като към текстовия анализ се изискват таблични и графични фигури. Един такъв подход считаме, че повишава **персоналните** знания и умения на студентите за работа с реални данни, тяхната обработка и анализ. При поставяне на задания на студентите за самостоятелна работа преподавателят отчита с подходящи стимули коректното цитиране, използването на специализирана и нормативна литература, самостоятелно извършено-то емпирично изследване.

При индивидуалния подход за обучение на студенти от голямо значение е отношението на преподавателя към **персоналните** потребности на студента, *достъпността за комуникация* чрез предва-рително обявени часове за консултации и възможности за договаряне на допълнителни групови и на индивидуални такива.

Индивидуалният подход за работа със студента в процеса на обучение по счетоводни дисциплини се реализира и чрез предоставянето в електронната платформа на всеки курс по съответната учебна дисциплина и определен *модул въпроси за самоподготовка и самопроверка*. По този начин, отчитайки верни и грешни отговори, също подпомагаме **персонално** подготовката на всеки един студент, доколкото достъпът до електронните ресурси може да се осъществява от всяка точка и по всяко време, когато студентът има интернет връзка. Курсовете са със свободен достъп за студентите в съответния учебен семестър и могат да бъдат разглеждани многократно от телефон, таблет, компютър, според индивидуалните потребности на обучавания.

Когато преподавателят периодично *проучва добрите практики за преподаване* на счетоводни дисциплини в други сродни университети и адаптира учебното съдържание спрямо тях, това безспорно се явява предпоставка за повишаване на качеството на образователния процес. Всеки студент **персонално** би бил бенефициент на ползите от осъвременяване на съдържанието и подходите на преподаване по счетоводните дисциплини във висшето училище.

Индивидуалният подход към всеки студент следва да се покаже от страна на преподавателя чрез *предоставяне на стимули при оценяването* на студенти, които активно участват в процеса на обучение, *респ. санкции* спрямо студенти, неприсъстващи и неучастващи в учебните занятия без уважителни причини. Това е още един начин за **персонално** мотивиране на студентите в процеса на обучение.

Възможността за **персонален** подход в процеса на обучение на студентите по счетоводство е свързана и с *насочване на тяхното внимание към конкретна тема, по която да започнат да работят по-задълбочено още от 3-и и най-късно в 4-и курс*. Ако преподавателите ги подтикват към един такъв избор, това със сигурност ще им е полезно на етап избор и разработване на дипломна работа. Считаме, че студентите от 3-и и 4-и курс на обучение вече изучават достатъчно специализирани предмети, за да могат да разграничат интересни за тях теми, по които да започнат да събират и обработват теоретичен, нормативен и емпиричен материал. Ползността би могла да се реализира за тях и чрез провеждане на консултации с преподавателите по избраните теми, когато имат да пишат индивидуални или групови задания по съответни счетоводни учебни дисциплини.

В аспект на персонализирано обучение по счетоводни учебни дисциплини във висше училище следва изрично да посочим, наред с добрите познания по компютърни и софтуерни дисциплини, да се отделя необходимото и на *чуждоезиковото обучение на студентите*. Основен мотив в тази посока са възможностите за: запознаване с чуждоезикова счетоводна литература, в т.ч. и нормативна предвид достъпността на информацията; проучване на добри и лоши практики в международен план; възможности за взаимодействие с колеги от други висши училища, респ. и от други държави, в т.ч. и по съвместни международни проекти, мобилността по програма „ЕРАЗЪМ +“ и пр. Всичко това дава основание да насочим вниманието още в процеса на

обучение към студента **персонално** за възможностите, които съществуват при необходимото ниво на владеене на чужди езици. В Бургаски свободен университет, студентите изучават чужд език – английски език. Конкретното предложение в тази посока е да се предложи *включване на специализиран английски език за съответната специалност*, в частност и по „Счетоводство и контрол“, което да се ръководи от преподавателите по чужди езици в сътрудничество с преподавателите по счетоводни дисциплини.

При изграждане на модел, система за *персонализирано обучение по счетоводни дисциплини*, преподавателите трябва ясно да си дават сметка, че ще съществуват различия в зависимост от това дали студентът е в *редовна, задочна или дистанционна форма на обучение*. Във всички случаи *водеща остава ролята на преподавателя във висшето учебно заведение*. Безспорно примерите в подкрепа на засилваща се форма на персонално обучение на студентите по счетоводство във висше училище могат да бъдат допълвани, оспорвани и дискутирани.

Заключение

Персонализираното обучение е образователен подход, който има за своя цел да персонализира обучението, отчитайки силните и слабите страни, потребностите, уменията и интересите на отделния студент, както и особеностите на преподаване в отделното висше училище. Считаме, че бихме могли да адаптираме персонализирания подход в аспект на преподаването по счетоводни учебни дисциплини във висше училище с оглед постигане на предимства за всички страни в образователния процес.

По-загълбоченото изясняване на понятието персонализирано обучение по счетоводство във висше училище според нас допринася за повишаване на ползите от неговото прилагане в процеса на обучение на студентите по специалност „Счетоводство“. Персоналният подход към студента в процеса на обучение може да започне от първите курсове, в които се преподават счетоводни учебни дисциплини.

Би могло да се започне със запознаване на студентите с професиограмата на професия „Счетоводител“; да споделяме и да показваме добрия пример; да създадем и използваме ефективни форми за обратна връзка със студентите през семестъра; да сме запознати със спецификите на поколението, което се обучава към момента; да ги запознаваме подробно с изискванията на практиката към професията, в т.ч. и за възможностите за развитие в одиторската професия; да прилагаме персонален подход при работа със студентите в групата; да ги запознаваме с възможностите за продължаващо обучение; да бъдем техни академични наставници по време на провеждане на специализиращи практики; да им възлагаме индивидуални и групови задания; да им осигурим възможности за персонална комуникация чрез различните платформи в учебната среда; да им предоставим възможности за самопроверка при самостоятелна работа през семестъра; да ги стимулираме да участват в различни състезания, конкурси, студентски сесии, проекти и др.; да се аргументираме за избрания персонален подход.

Считаме, че при прилагане на по-голяма степен на персонален подход на преподавателя към студента, когато групата е относително по-малка, студентите, които се обучават по специалност „Счетоводство“, биха могли да са по-удовлетворени и чрез осигуряване на по-голяма адаптивност в учебния процес, по-мотивирани и по-добре реализирани в практиката.

Настоящото изложение според нас е отправна точка за подготовка за тест за професионално ориентиране, който би подпомогнал персонално всеки един

студент при избора на професия в областта на счетоводството. Предстои да се разработят и подходящи анкетни форми за обратна връзка в образователния процес по преподаваните счетоводни дисциплини.

Определено в целия този процес на персонализирано обучение решаваща е ролята на преподавателя по счетоводни учебни дисциплини. Разбира се, мотивацията, личностните и морални качества на студента също следва да се отчитат, доколкото образователният процес е **двустранен процес**.

Цитирани източници (References):

1. Андреев, М. (1996). Процесът на обучението, Дидактика. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
(Andreev, M. (1996). Protsetsat na obuchenieto, Didaktika. Sofia, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“)
2. Атанасов, А. (2022). Сто години от рождението на професор Димитър Спасов – един от радетелите и деятелите за високо качество в подготовката на специалисти със средно и висше икономическо образование у нас, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Atanasov, A. (2022). Sto godini ot rozhdenieto na profesor Dimitar Spasov – edin ot radetelite i deyatelite za visoko kachestvo v podgotovkata na spetsialisti sas sredno i vishe ikonomicheskoto obrazovanie u nas, doklad na nauchno-prakticheskata konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kato kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
3. Атанасова, А. (2022). Клиентски подход към висшето счетоводно образование в България, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Atanasova, A. (2022). Klientski podhod kam vissheto schetovodno obrazovanie v Bulgaria, doklad na nauchno-prakticheskata konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kato kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
4. Башева, С., Р. Пожаревска (2022). Предизвикателства пред счетоводното образование, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Basheva, S., R. Pozharevska (2022). Predizvikatelstva pred schetovodnoto obrazovanie, doklad na nauchno-prakticheskata konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kato kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)

5. Бъфет, М., Д. Кларк (2013). Даото на Уорън Бъфет. София, изд. „Изток-Запад“.
(Bafet, M., D. Klark (2013). Daoto na Uoran Bafet. Sofia, izd. „Iztok-Zapad“)
6. Генев, С. (2022). Обучението по Счетоводство – проблеми и предизвикателства, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Genov, S. (2022). Obuchenieto po Schetovodstvo – problemi i predizvikelstva, doklad na nauchno-prakticheska konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie като kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
7. Георгиева, Д. (2022). Поколениято Z, бъдещите специалисти в областта на счетоводството, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Georgieva, D. (2022). Pokolenieto Z, badeshtite spetsialisti v oblastta na schetovodstvoto, doklad na nauchno-prakticheska konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie като kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
8. Далио, Р. (2018). Принципи. София, изд. „Изток-Запад“.
(Dalio, R. (2018). Printsipi. Sofia, izd. „Iztok-Zapad“)
9. Закон за висшето образование, обн. ДВ, бр. 112 от 27 Декември 1995 г., посл. изм. и доп. ДВ., бр. 102 от 23 Декември 2022 г.
(Zakon za vissheto obrazovanie, obn. DV, br. 112 ot 27 Dekemvri 1995 g., posl. izm. i dop. DV., br. 102 ot 23 Dekemvri 2022 g.)
10. Закон за независимия финансов одит, обн. ДВ, бр. 95 от 29 Ноември 2016 г., посл. изм. ДВ., бр. 25 от 29 Март 2022 г.
(Zakon za nezavisimia finansov odit, obn. DV, br. 95 ot 29 Noemvri 2016 g., posl. izm. DV., br. 25 ot 29 Mart 2022 g.)
11. Закон за счетоводството, обн. ДВ, бр. 95/8.12.2015 год. , в сила от 1 януари 2016 г., посл. изм. и доп. бр. 19/5.03.2021 г.
(Zakon za schetovodstvoto, obn. DV, br. 95/8.12.2015 god. , v sila ot 1 yanuari 2016 g., posl. izm. i dop. br. 19/5.03.2021 g.)
12. Заплата България,... наличен в: <https://www.zaplatomer.bg/>
(Zaplata Bulgaria,... nalichen v: <https://www.zaplatomer.bg/>)
13. Как днешните деца може да станат господарите на XXI век – Новите родители. наличен в: <https://www.noviteroditeli.bg/obrazovanie-zaedno-novini/vsichki-vzrasti/kak-dneshnite-deca-mozhe-da-stanat-gospodarite-na-xxi-vek>
(Kak dneshnite detsa mozhe da stanat gospodarite na XXI vek – Novite roditeli. nalichen v: <https://www.noviteroditeli.bg/obrazovanie-zaedno-novini/vsichki-vzrasti/kak-dneshnite-deca-mozhe-da-stanat-gospodarite-na-xxi-vek>)
14. Концепция на ИДЕС за развитие на счетоводната и одиторската професия в България. наличен в: <https://www.ides.bg>
(Kontseptsia na IDES za razvitie na schetovodnata i oditorskata profesia v Bulgaria. nalichen v: <https://www.ides.bg>)

15. Костова, Н. (2022). Щрихи към разделителната линия между оценяването за целите на финансовата отчетност и бизнес оценяването, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год.
(Kostova, N. (2022). Shtrihi kam razdelitelnata linia mezhdhu otsenyavaneto za tselite na finansovata otchetnost i biznes otsenyavaneto, doklad na nauchno-prakticheska konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kao kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
16. Международен етичен кодекс на професионалните счетоводители, издание 2021. Наличен в: <https://www.ides.bg>
(Mezhdunaroden etichen kodeks na profesionalnite schetovoditeli, izdanie 2021. Nalichen v: <https://www.ides.bg>)
17. МСС/МСФО, приети за прилагане в ЕС.
(MSS/MSFO, prieti za prilagane v ES.)
18. Наредба № 21 от 30 Септември 2004 година за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища издадена от Министерството на образованието и науката, Обн. ДВ., бр. 89 от 12 Октомври 2004 г., наличен в: www.government.bg
(Naredba № 21 ot 30 Septemvri 2004 godina za prilagane na sistema za natrupvane i transfer na krediti vav visshite uchilishta izdadena ot Ministerstvoto na obrazovaniето i naukata, Obn. DV., br. 89 ot 12 Oktomvri 2004 g., nalichen v: www.government.bg)
19. Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища. В сила от 01.09.2021 г., приета с ПМС № 78 от 05.03.2021 г. Обн. ДВ., бр. 21 от 12 март 2021 г., наличен в: <http://www.government.bg/>
(Naredba za darzhavnite iziskvania za organizirane na distantsionna forma na obuchenie vav visshite uchilishta. V sila ot 01.09.2021 g., prieta s PMS № 78 ot 05.03.2021 g. Obn. DV., br. 21 ot 12 mart 2021 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)
20. Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени „бакалавър“, „магистър“ и „специалист“, Обн. ДВ., бр. 76 от 6 Август 2002 г., попр. ДВ., бр. 85 от 5 Септември 2002 г., изм. ДВ., бр. 79 от 5 Септември 2003 г., наличен в: <http://www.government.bg/>
(Naredba za darzhavnite iziskvania za pridobivane na visshe obrazovanie na obrazovatelno-kvalifikatsionnite stepeni „bakalavar“, „magistar“ i „spetsialist“, Obn. DV., br. 76 ot 6 Avgust 2002 g., popr. DV., br. 85 ot 5 Septemvri 2002 g., izm. DV., br. 79 ot 5 Septemvri 2003 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)
21. Наредба за държавните изисквания за приемане на студенти във висшите училища на Република България Приета с ПМС № 79 от 9.05.2000 г., обн., ДВ, бр. 40 от 16.05.2000 г., посл. доп., бр. 60 от 22.07.2014 г., в сила от 22.07.2014 г., наличен в: <http://www.government.bg/>

(Naredba za darzhavnite iziskvania za priemane na studenti vav visshite uchilishta na Republika Bulgaria Prieta s PMS № 79 ot 9.05.2000 g., obn., DV, br. 40 ot 16.05.2000 g., posl. dop., br. 60 ot 22.07.2014 g., v sila ot 22.07.2014 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)

22. Наредба за държавните изисквания за приемане на студенти във висшите училища на Република България, приета с ПМС № 79 от 09.05.2000 г., Обн. ДВ., бр. 40 от 16 Май 2000 г., посл. изм. и доп. ДВ., бр. 49 от 30 Юни 2022 г., наличен в: <http://www.government.bg/>

(Naredba za darzhavnite iziskvania za priemane na studenti vav visshite uchilishta na Republika Bulgaria, prieta s PMS № 79 ot 09.05.2000 g., Obn. DV., br. 40 ot 16 May 2000 g., posl. izm. i dop. DV., br. 49 ot 30 Yuni 2022 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)

23. Наредба за държавните изисквания за признаване на придобито висше образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища. Приета с ПМС № 168 от 14.08.2000 г., обн., ДВ, бр. 69 от 22.08.2000 г., посл. изм., бр. 62 от 12.07.2013 г., в сила от 3.07.2013 г., наличен в: <http://www.government.bg/>

(Naredba za darzhavnite iziskvania za priznavane na pridobito visshie obrazovanie i zavarsheni periodi na obuchenie v chuzhdestranni visshi uchilishta. Prieta s PMS № 168 ot 14.08.2000 g., obn., DV, br. 69 ot 22.08.2000 g., posl. izm., br. 62 ot 12.07.2013 g., v sila ot 3.07.2013 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)

24. Наредба за държавните изисквания към съдържанието на основните документи, издавани от висшите училища, приета с ПМС № 215 от 12.08.2004 г., обн., ДВ, бр. 75 от 27.08.2004 г., в сила от 27.08.2004 г., посл. изм., ДВ, бр. 62 от 12.07.2013 г., в сила от 3.07.2013 г., наличен в: <http://www.government.bg/>

(Naredba za darzhavnite iziskvania kam sadarzhaniето na osnovnite dokumenti, izdavani ot visshite uchilishta, prieta s PMS № 215 ot 12.08.2004 g., obn., DV, br. 75 ot 27.08.2004 g., v sila ot 27.08.2004 g., posl. izm., DV, br. 62 ot 12.07.2013 g., v sila ot 3.07.2013 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)

25. Наредба за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България, обн. ДВ., бр. 35 от 28 Април 2006 г., наличен в: <http://www.government.bg/>

(Naredba za usloviyata i reda za poddarzhane na spisaka na reguliranite profesii v Republika Bulgaria, obn. DV., br. 35 ot 28 April 2006 g., nalichen v: <http://www.government.bg/>)

26. Национални планове за действие по заетостта, наличен в: <http://www.government.bg/>

(Natsionalni planove za deystvie po zaetostta, nalichen v: <http://www.government.bg/>)

27. Национални счетоводни стандарти, ПМС 394/30.12.2005 г.

(Natsionalni schetovodni standarti, PMS 394/30.12.2005 g.)

28. Официална интернет страница на БСУ, наличен в: <https://www.bfu.bg/>

(Ofitsialna internet stranitsa na BSU, nalichen v: <https://www.bfu.bg/>)

29. Официална интернет страница на ИДЕС, наличен в: <https://www.ides.bg>
(Ofitsialna internet stranitsa na IDES, nalichen v: <https://www.ides.bg>)
30. Официална интернет страница на НАОА, наличен в: <https://www.neaa.government.bg/>
(Ofitsialna internet stranitsa na NAOA, nalichen v: <https://www.neaa.government.bg/>)
31. Официална страница на Европейската комисия Regulated Profession Database, наличен в: <https://european-union.europa.eu/>
(Ofitsialna stranitsa na Evropeyskata komisia Regulated Profession Database, nalichen v: <https://european-union.europa.eu/>)
32. Персонализирано обучение, Уикипедия, наличен в: <https://www.wikipedia.org>
(Personalizirano obuchenie, Uikipedia, nalichen v: <https://www.wikipedia.org>)
33. Петров, П. (2021). Дидактика. София, изд. „Веда Словена - ЖГ“.
(Petrov, P. (2021). Didaktika. Sofia, izd. „Veda Slovena - ZHG“)
34. Поколение Z, Уикипедия, достъпно на: <https://www.wikipedia.org>
(Pokolenie Z, Uikipedia, dostapno na: <https://www.wikipedia.org>)
35. Проект BG05M2OP001-2-013-0001 на МОН „Студентски практики-Фаза-2“, финансирана от ОП НОИР.
(Proekt BG05M2OP001-2-013-0001 na MON „Studentski praktiki-Faza-2“, finansirana ot OP NOIR)
36. Професиограма на професия „счетоводител“ – ИРАВ, наличен в: <https://www.ipspb.bg>
(Profesiograma na profesia „schetovoditel“ – IPAB, nalichen v: <https://www.ipspb.bg>)
37. Профил на поколение Z | Поколенчески профили | Анализи | Вдъхновени от опита, достъпно на: <https://www.bia-bg.com/>
(Profil na pokolenie Z | Pokolencheski profili | Analizi | Vdahnoveni ot opita, dostapno na: <https://www.bia-bg.com/>)
38. Речник на българския език, наличен в: <https://ibl.bas.bg/rbe/>
(Rechnik na balgarskia ezik, nalichen v: <https://ibl.bas.bg/rbe/>)
39. Речник на българския език, наличен в: <https://rechnik.chitanka.info/>
(Rechnik na balgarskia ezik, nalichen v: <https://rechnik.chitanka.info/>)
40. Речник на чуждите думи в българския език: Александър Иванов, Йордан Братков, Божил Иванов, наличен в: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive, достъпно на: https://archive.org/details/20210410_20210410_0726/page/3/mode/2up
(Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskia ezik: Aleksandar Ivanov, Yordan Bratkov, Bozhil Ivanov, nalichen v: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive, dostapno na: https://archive.org/details/20210410_20210410_0726/page/3/mode/2up)
41. Списък на длъжностите в националната класификация на професиите и длъжностите (2011) list-of-occupations-01-01-2022.pdf, наличен в: <https://www.mlsp.government.bg/uploads/24/nkpd/list-of-occupations-01-01-2022.pdf>

(Spisak na dlazhnostite v natsionalnata klasifikatsia na profesiite i dlazhnostite (2011) list-of-occupations-01-01-2022.pdf, nalichen v: <https://www.mlsp.government.bg/uploads/24/nkpd/list-of-occupations-01-01-2022.pdf>)

42. Стефанов, С. (2022). Университетското образование и/или обучение по счетоводство, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год. (Stefanov, S. (2022). Universitetskoto obrazovanie i/ili obuchenie po schetovodstvo, doklad na nauchno-prakticheska konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kato kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
43. Филипова, Ф. (2022). Висшето образование по счетоводство в помощ на професионалното отсъждане, доклад на научно-практическа конференция „Счетоводното образование като комплекс от знания, умения и компетентности“, гр. Варна, 4.11.2022 год. (Filipova, F. (2022). Vissheto obrazovanie po schetovodstvo v pomosht na profesionalnoto otsazhdane, doklad na nauchno-prakticheska konferentsia „Schetovodnoto obrazovanie kato kompleks ot znania, umenia i kompetentnosti“, gr. Varna, 4.11.2022 god.)
44. EuroEspes, Ramón Cacabelos, M.D., PhD, D. M. Sci, Catedrático de Medicina Genómica available at: <https://euroespes.com>
45. Pharmacogenetica Mylogy - Euroespes Health, available at: <https://euroespes.com>

Za personaliziranoto obuchenie po schetovodni uchebni distsiplini vav visshe uchilishte

Gergana Nikolova

About Personalized Education in Accounting Subjects in Higher Education Institutions

Gergana Nikolova

Abstract: The issue of personalized education in accounting disciplines in higher schools is posed in the present paper, rather to provoke interest in the topic than to categorically formulate answers. The author's goal is to attempt to outline the degree of opportunity for personalized education versus mass education in accounting disciplines and to reveal some potential advantages of implementing this approach.

Key words: personalized education, higher school, degree of opportunity, potential benefits.

JEL: M41.